

MØDE MED

Elia Kazan

af AXEL MADSEN

Elia Kazan er „Omstigning til Paradis“, „I storbyens havn“, „Øst for Paradis“, „Feber i blodet“ og nu „Amerika Amerika“, som uden for USA idiotisk er blevet omdøbt til „The Anatolian Smile“. Han er grundlæggeren af Actors' Studio, og på trods af sig selv ophavsmænd til andre skuespillerskoler, opdagelsen af *Marlon Brando* og *Natalie Wood*, af *Karl Malden* og *Carroll Baker*, den fortabte generations frihedsgudinde, den new yorkske *Kean* og *Sartre* i skjortærmær.

Kazan er et energibundt for enden af en stor cigar. Jeg mødte ham en søndag morgen på Beverly Hills Hotel, mellem appelsinsaften og fængslende planer, en lille mand, der tænker som et barberblad og smiler som en kerub, livfuld og beundringsværdigt velorganiseret.

Kazan bryder sig ikke om „dette samfund“, som han kalder Hollywood, idet han understreger vokalerne for at tydeliggøre sin aversion. Kazan, 54 år, er New Yorker, og med undtagelse af nogle indendørsoptagelser til „Øst for Paradis“, som han lavede hos „Warner“, har han aldrig arbejdet i et Hollywood atelier, og han er fast besluttet på, at han aldrig vil. Når han nu besøger „dette samfund“, er det i en pause mellem to fly, og kun for at fortælle folkene hos „Warner“ i meget bestemte vendinger, hvorledes de skal organisere publicity-kampagnen for „Amerika Amerika“.

Jeg bliver anbragt i den bedste lænestol, boblende tyrkisk kaffe, skrivepapir, blyant og en stor cigar, som jeg ikke vover at afslå, mens Kazan drikker mængder af appelsinsaft og kaffe, men ikke rører nogle af croissanterne eller wienerbrødet på sølvtallerkenen.

„Jeg så „Amerika Amerika“ forleden hos „Warner“. Den forekommer mig en lille smule ... øh ... lang?“

„Det må blive Deres sag,“ siger han, mens han tænder sin cigar igen. — „Jeg klippede otte minutter og fire sekunder ud af den. Jeg klip-

per ikke ét billede til. Det er første gang, at jeg er fuldstændig ansvarlig for en film — manuskriptforfatter, instruktør og producer. Jeg er naturligvis lykkelig over dette, og jeg tror ikke, at jeg af den grund har mistet nogen selvdisciplin. Jeg arbejdede seks måneder med at klippe filmen.“

„Er det virkelig Deres onkels historie?“

„Ja. Den bygger på minder fra min barndom, historier og eventyr i min familie. Min onkel blev virkelig bragt til USA af en fyr, der lod ham arbejde for sig i flere år uden løn. Jeg blev født i Istanbul. Min fars navn var George Kazanjogous, og hans familie kom fra det inde af Lilleasien, og fordi de var grækere, havde de til fulde lært den tyrkiske undertrykkelse at kende.“

„Jeg fandt portrættet af bedstemoderen en smule overdrevet.“

„Overdrevet? Min bedstemor var om muligt værre. Hun ville hellere dø end give os en øre.“

„Så vidt jeg forstår, vil „Amerika Amerika“ aldrig blive vist i Tyrkiet.“

„Sikkert ikke. Jeg har imidlertid intet imod tyrkerne. Jeg holder meget af dem, de er varmhjertede, men deres regering ...“

Kazan tænder atter cigaren. Den gik ud, fordi han ustandselig ramte askebægeret med den. Jeg fortæller ham, at ifølge en tyrkisk korrespondent i Hollywood affødte „affæren „Amerika Amerika““ en lidenskabelig debat i venstreorienterede kredse i Ankara. Denne oplysning behager ham, men han tror ikke, at dette vil ændre den tyrkiske regerings holdning over for hans film, eller for den sags skyld, over for intellektuel frihed i det hele taget. Jeg spørger ham, om han havde frie hænder til at optage, hvad han ville i Tyrkiet.

„Slet ikke,“ siger han, idet han endnu engang rammer askebægeret med cigaren, „politi i de mest utrolige forklædninger var i hælene på os overalt. Nogle af optagelserne lavede vi i fjernede dele af det nordlige, i landsbyer, hvor armenierne endnu lever, som de gjorde for hundrede år siden. I en af landsbyerne blev jeg gode venner med en tømmer, som vi engagerede. Da vi skulle rejse, kom han til mig med sine ti børn og stillede dem højtideligt op i en række foran mig og bad mig om at tage hans

ældste søn, en 16 års knægt, med mig til Amerika. 'Hvilke udsigter har han her?' spurgte faderen. Ser De, Amerika har stadig denne mystiske aura og tiltrækningskraft. Det er vanskeligt for en amerikaner i dag at forstå, hvorfor hans forfædre var rede til at gennemgå al verdens elendighed og trængsel blot for at komme herover. I Tyrkiet og i Grækenland har Canada nu til en vis grad taget Amerikas plads, og folk spurgte mig ofte, hvorledes man kom derover."

"Hvorfor lavede De „Amerika Amerika“?"

"For min egen skyld. Det har været en plan hele mit liv. Også for at vise nutidige amerikanere deres ansvar, at vise dem, at når de genstanden for en sådan drøm, har de forpligtelser over for dem, der drømmer."

"De har engang sagt, at skuespillere er som ost; hvis de ikke opbevares under gode betingelser, bliver de enten for hårde eller for bløde. Kunne det ikke tænkes, at det er instruktørerne selv, der bruger dem op for hurtigt, eller ligger det inden for skuespillerens egen psykologi, så at sige, at vokse sig talentløs?"

"Ja og nej," siger han langsomt. Så hurtigere: „Deres spørgsmål er forvirret, men jeg vil prøve på at forklare. Skuespilleren er naturligvis afhængig af instruktøren. Jeg har altid hævdet, at det er meget vanskeligt at lære nogen at spille komedie. Det kræver megen omhu. De kan ødelægge en skuespiller næsten lige så hurtigt, som De kan forbedre ham. Så vidt, hvad angår Deres ost. Skuespillere er en forgængelig vare. At instruktører er ansvarlige for de store omsving i talentet, og at de opbruger skuespillerne for hurtigt er sandt nok, men dette opvejes af publikums lyst til at se de samme ansigter om og om igen."

"De har i et interview i „Cahiers du Cinéma“ for to år siden sagt, at Actors' Studio har mistet noget af sin tidligere kraft. Hvorfor?"

"Af to grunde. Først og fremmest er arbejdet med et skuespil nu for splittet, så at sige. Alt for lang tid går mellem læseprøverne og de første egentlige prøver og alt for megen begejstring og fordybelse forsvinder i den mellemiggende tid. For det andet er der nu alt for mange mere eller mindre holdbare ensembler og stjerner, der kommer drattende udefra."

"Kan De give en definition på „The Method“?"

"„The Method“ – som alt, hvad der er fashionabelt – er ikke blevet forstået og skuespillerne anvender kun dens superficielle elementer. At tale sjusket har f.eks. intet at gøre med metoden. Metoden er i virkeligheden resultatet af en hel række erfaringer, som er fælles for alle skuespillere. Den betegner brugen

af emotionelle og „eksperimentelle“ (sic) erindringer i overensstemmelse med en bevidst teknik, der indebærer viljen til at forstå en rolle. Det har intet at gøre med magi eller heksekunst. Som jeg før har sagt, *Stanislawsky* skrev om disse ting, og skuespillere som *Spencer Tracy* og *Karl Malden* bruger disse midler."

"Hvem kom egentlig på Actors' Studio?"

"Marlon Brando fulgte undervisningen i et år. Jeg opmuntrede ham meget, men de, der virkelig studerede alvorligt hos os, var *Karl Malden*, *Julie Harris* og *Natalie Wood*. *Jack Palance* og *Paul Newman* fulgte nogle af lektionerne, men at identificere *James Dean* med metoden er vanvittigt. Han kom én gang – som gæst – lod sig falde ned i en stol og så på uden at lære noget og uden at prøve noget."

"De instruerer stadig på teatret?"

"Ja, jeg iscenesætter *Arthur Millers* „After the Fall“ på *foretrækker De at arbejde med, film eller teater?*"

"Det er heldigvis et valg, som jeg ikke er blevet stillet overfor. Men jeg kan sige så meget, at mine teateriscenesættelser er mere påvirket af mine filminstruktioner end omvendt. På scenen elsker jeg at bruge udtoninger og krydsklipping fra én handling til en anden."

"Hvad synes De om Marlon Brando?"

"Utrolig godt. Brando er en vidunderlig fyr, der desværre er blevet gjort til genstand for en masse bagvaskelse."

"Og Deres unge stjerne, *Stathis Giallalis*?"

"Jeg tror, at han har en stor fremtid for sig. Jeg fandt ham i nærheden af Saloniki. Jeg søgte efter et ansigt, som man ikke finder i vor del af verden, en dreng, som havde kendt sult, fattigdom, elendighed, og som kunne udstråle halvfemsernes patina, når han blev fotograferet. At besætte rollerne til „Amerika Amerika“ tog mig næsten to år."

Da jeg havde truffet mit valg, fik jeg *Stathis* til *New York* for at lære ham engelsk. Jeg lejede en lille lejlighed til ham i den nedre del af *East Side*, således at han kunne indsnuse noget af atmosfæren i de gamle immigratrankvarterer. Jeg fandt en græsk-amerikaner til ham, som han kunne tale engelsk med, men som kunne forstå græsk, hvis *Stathis* havde vanskeligheder. Men *Stathis* fandt en pige og måtte tale engelsk dag og nat."

"Og Deres næste film? Arbejder De allerede på den?"

"Jeg har to projekter. Jeg ved ikke, hvilket af dem, der kommer først, men det ene af dem er „Amerika Amerika“ 60 år efter. Helten i „Amerika Amerika“ er nu blevet den store bedstefar-millionær, og filmen vil beskæftige sig med hans børnebørn."